

2024-09-13

Socialdepartementet
Departementsråd
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se
Dnr S2024/00953

En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten S2024/00953

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har tagit del av utredningens förslag och lämnar i detta remissvar våra synpunkter med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen).

Sammanfattning

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens slutsats att IVO:s förutsättningar för tillsyn kan förbättras. Utredningen lyfter fram att det förvisso kan diskuteras om det är så att IVO behöver skarpare verktyg då tillsynen verkar fungera bra på en övergripande nivå. Samtidigt visar utredningens analys att det finns stora allvarliga eller återkommande brister där tillsyn från IVO inte lett till rättelse och att dessa fall finns över hela socialtjänsten. Detta är också Stiftelsen Allmänna Barnhusets bild och vi vill betona att ur ett barnrättsperspektiv så är det tydligt att de verktyg som IVO idag har till sitt förfogande inte är tillräckliga.

Utifrån berättelser från barn och unga samt olika barnrättsorganisationer som kommer i kontakt med barn och unga så anser Stiftelsen Allmänna Barnhuset att det är tydligt att det finns ett behov av både ökad kontroll men också möjlighet att ålägga verksamheter över hela socialtjänsten med sanktioner. Under lång tid har det i rapporter och granskningar uppgifter om missförhållanden, våld och övergrepp på de särskilda ungdomshem som bedrivs av Statens institutionsstyrelse, SiS. 2023 publicerade även Barnrättsbyrån tillsammans med World Childhood Foundation¹ en rapport som visar på stora svårigheter för barn att få gehör hos myndigheter för sina upplevelser av sexuella kränkningar och våld från personal på de särskilda ungdomshemmen samt att dessa övergrepp i många fall inte når rättsväsendet. Att det finns brister i SiS egen hantering av klagomål har också framkommit i rapporter från Statskontoret och IVO².

¹ Barnrättsbyrån och World Childhood Foundation, 2023. Vem ska tro på mig? En granskning av sexuella övergrepp på de statliga ungdomshemmen.

² Statskontoret (2022), SiS vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård, 2022:4; IVO (2021). Föreläggande att säkerställa att tvångsåtgärder har stöd i lag och står i proportion till syftet med åtgärderna vid Statens institutionsstyrelses (SiS) ungdomshem Folåsa, dnr 3.7.1–45220/2021–1.

Den 1 februari 2024 lanserades en ny fristående klagomålsfunktion inom SiS. Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill återigen lyfta fram det vi skrev i vårt remissvar på *SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen* samt i Stiftelsen Allmänna Barnhusets särskilda yttrande angående förslaget om tillgång till en jämlik hälso- och sjukvård, kapitel 9 i utredningen om barn och unga i samhällets vård (S 2021:06). Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser att det krävs en helt oberoende extern klagomålsfunktion för att de barn som vårdas på SIS särskilda ungdomshem ska ha tillgång till ett tillräckligt rättsmedel när deras rättigheter enligt Barnkonventionen kränkts.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset ser därmed också positivt på att även staten ska kunna åläggas sanktioner i form av vitesföreläggande. Statliga ungdomshem utgör det yttersta skyddsnätet för de barn som har störst behov av stöd och hjälp och bör kunna åläggas sanktioner utifrån samma principer som övriga aktörer.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset ser positivt på att utredningen strävar efter så likvärdiga sanktionsmöjligheter som möjligt i socialtjänstlagen och LSS. Barn och unga som får insatser från socialtjänsten har rätt till att verksamheterna kan granskas och åläggas sanktioner oavsett lagrum för insatsen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill också uppmärksamma det som utredningen lyfter vilket är kommunernas eget ansvar för att både egna och upphandlade verksamheter ger individer det stöd de har rätt till. Det handlar inte bara om att förebygga välfärdsbrott utan om att socialtjänstens verksamheter ska ha tillgång till resurser för att göra gedigna utredningar så att alla barn och unga får det stöd de behöver och har rätt till samt att biståndsbeslut på insatser också verkställs. Under år 2023 handlade 11,6 % av Lex Sarah anmälningarna inom socialtjänsten om barn 0–17 år³. De tre vanligaste händelsekategorierna för en Lex Sarah-anmälan för samma år var rättssäkerhet, att en beviljad insats blivit utförd på fel sätt eller att en beviljad insats inte blivit utförd. Stiftelsen Allmänna Barnhuset saknar en djupare analys av detta i utredningen samt en processkarta från anmälan, till utredning, beslut och uppföljning med särskilt fokus på hur många ärenden som har inkommit, vilka åtgärder som genomförts samt vad barn själva tycker och tänker om detta.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser att det är en brist att barn och ungas egna röster saknas i utredningen utifrån artikel 12 i barnkonventionen. Att utredningen tagit del av beslut från IVO samt Statskontorets positiva omdömen kring hur IVO beaktar barnperspektivet är bra men långt ifrån tillräckligt.

³ [Lex Sarah-anmälningar | IVO.se](#)

För att bidra till en så bred bild och korrekt analys som möjligt kring hur barn och ungas rättigheter ska kunna värnas bör barn och ungas egen delaktighet vara med som en naturlig del i arbetet.

Kommentarer på utredningens förslag

9.2 Särskild avgift vid ej verkställda beslut

Bedömning: Reglerna om särskild avgift i 16 kap. 6 a–6 e §§ socialtjänstlagen tjänar sitt syfte och bör inte upphävas.

Förslag: Beloppsgränserna för särskild avgift justeras så att de motsvarar dagens penningvärde. Den nedre beloppsgränsen höjs från 10 000 kronor till 15 000 kronor och den högre beloppsgränsen höjs från 1 000 000 kronor till 1 500 000 kronor. Ändringen ska genomföras i både socialtjänstlagen och LSS.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning att det repressiva inslag som särskild avgift utgör ökar incitamenten att verkställa beslut så snart som möjligt vilket ger en ökad rättssäkerhet för enskilda medborgare jämfört med föreläggande. Stiftelsen Allmänna Barnhuset är också positiva till förslaget att justera beloppsgränserna så att de motsvarar dagens penningvärde både utifrån det repressiva inslaget och utifrån ett vinsteliminierande syfte.

9.2.3 Kan IVO granska kommunal planering av socialtjänsten på ett effektivt sätt?

Bedömning: IVO kan utöva tillsyn över kommunernas planering av insatser men det finns oklarheter när det gäller myndighetens möjligheter att ingripa. Möjligheterna till statlig kvalitetsgranskning som alternativ behöver därför belysas.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning.

9.2.4 Särskild avgift kan inte användas vid ej behovsprövade insatser

Bedömning: IVO kan få svårt att utöva tillsyn över insatser som ges till enskilda utan behovsprövning. Särskild avgift kommer inte att kunna användas. Tillsyn på individnivå blir inte lika effektiv och kan komma att försvåras vid brist på dokumentation. IVO kan även få svårt att utöva en effektiv tillsyn över kommunens planering av insatser för enskilda på övergripande nivå.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning och vill betona vikten att detta tas i beaktande i och med införandet av en ny socialtjänstlag. Om ej behovsprövade insatser ska öka i omfattning kan IVO precis som utredningen bedömer få svårt att utöva tillsyn, men det blir även svårt för kommunerna att utöva egenkontroll. Det är av yttersta vikt att vidare utreda former för statlig kvalitetsgranskning så att alla barn och unga i Sverige som är i behov av stödinsatser får det stöd som de har rätt till och att detta håller en hög kvalitet oavsett boendekommun.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill betona vikten av att informera barn och unga om möjligheten att få ett biståndsbeslut på en insats för att på så vis kunna utkräva den omgående för att förhindra rättsosäkerhet.

9.3 Kommunernas rapportering av ej verkställda beslut

Bedömning: Det finns flera nackdelar med att ändra tidsintervallet för kommunernas rapportering av ej verkställda beslut. Dagens regler i 16 kap. 6 f-i §§ i socialtjänstlagen bör kvarstå oförändrade.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning.

9.4.1 Förslag om sanktionsavgift i socialtjänstlagen

Bedömning: IVO:s möjligheter att ingripa behöver utökas med fler verktyg. Föreläggande kan inte användas i alla situationer. Utöver föreläggande behöver myndigheten därför ha möjlighet att ta ut sanktionsavgifter på vissa avgränsade områden.

Förslag: I socialtjänstlagen införs ett nytt verktyg för ingripande i form av en sanktionsavgift för vissa angivna fall. Vi föreslår två nya paragrafer, 13 kap. 12 och 13 §§, med följande innehåll.

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag ska efter beslut av Inspektionen för vård och omsorg betala en sanktionsavgift till staten i fall då

1. det står klart att verksamheten har brutit mot villkor som föreskrivs i dess tillstånd, eller
2. huvudmannen har underlåtit att före anställning fullgöra skyldigheten att kontrollera Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister i enlighet med vad som föreskrivs i lag (2007:171) om registerkontroll av personal vid vissa boenden som tar emot barn.

Även staten kan åläggas att betala sanktionsavgift.

Avgift enligt punkt 1 ska fastställas till högst 500 000 kronor. När sanktionsavgiftens storlek bestäms ska särskild hänsyn tas till den skada eller risk för skada för enskilda som har uppstått till följd av överträdelsen samt överträdelsens varaktighet och omfattning. Sanktionsavgiften kan sättas ned helt eller delvis om överträdelsen är ringa eller ursäktlig eller om det annars med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt att ta ut avgift.

Avgift enligt punkt 2 ska fastställas till 100 000 kronor per överträdelse. Om det finns synnerliga skäl får avgiften sättas ned helt eller delvis.

Ett beslut om sanktionsavgift ska få verkställas enligt utsökningsbalken när det har fått laga kraft.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning och tillstyrker utredningens förslag.

9.4.3 Förslag om en motsvarande sanktionsavgift även i LSS

Förslag: En motsvarande regel om sanktionsavgift, med nödvändiga anpassningar, införs i en ny paragraf i LSS, 26 j §.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker utredningens förslag. Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill dock poängtera att barn som har insatser enligt LSS har samma rättigheter till skydd och stöd som barn som har insatser enligt socialtjänstlagen. Kravet på registerutdrag inom LSS borde därför precis som inom socialtjänstlagen även innefatta utdrag ur misstankeregistret.

9.5.1 Anmälningsskyldighet vid väsentliga förändringar i anmälningsskyldig verksamhet

Förslag: Kommuner som bedriver anmälningsskyldig verksamhet enligt socialtjänstlagen och LSS ska vara skyldiga att till IVO anmäla även väsentliga förändringar i den anmälningsskyldiga verksamheten, liksom när verksamheten upphör tillfälligt eller läggs ned. En bestämmelse om detta ska införas i 7 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen respektive 23 § fjärde stycket LSS.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker utredningens förslag, att IVO:s register innehåller korrekta uppgifter är en förutsättning för att de ska kunna fullgöra sitt granskningsuppdrag.

9.5.2 Kommunal anmälningsskyldighet vid allvarliga brister m.m.

Förslag: Kommunerna ska vara skyldiga att anmäla till IVO

- om det finns anledning att anta att en enskild bedriver yrkesmässig verksamhet enligt socialtjänstlagen eller LSS utan tillstånd,
- om en tillståndshavares lämplighet för att bedriva sådan verksamhet kan ifrågasättas, eller
- om allvarliga brister uppmärksammas i utförandet av verksamheten.

Anmälningsskyldigheten införs i LSS genom en ändring av 15 § punkt 11 i LSS, som reglerar vad kommuner ska anmäla till IVO. I socialtjänstlagen införs en motsvarande anmälningsskyldighet i en ny bestämmelse, 7 kap. 7 §.

Bedömning: Det behövs inte någon ny sekretessbestämmelse för att skydda inrapporterade uppgifter hos IVO eftersom de redan skyddas av sekretess där. Det gäller oavsett om uppgifterna rör enskilds affärs- eller driftförhållanden eller enskildas personliga förhållanden. Det behövs inte heller någon ny sekretessbrytande bestämmelse för att kommunerna ska få lämna uppgifter till IVO.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker utredningens förslag men vill framhålla att det finns ett behov av ökad kontroll och styrning kring egenkontroll av kommuners verksamheter i egen regi också. Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser att anmälningsskyldigheten enligt Lex Sarah inte är tillräcklig när det gäller att komma åt brister i kommunernas egna verksamheter. Ur ett barnrättsperspektiv anser Stiftelsen Allmänna Barnhuset att möjlighet att utöva tillsyn och ingripa inte ska skilja sig mellan privata och offentliga aktörer. Även om kommuner har både rådighet över och ansvar att utreda och avhjälpa allvarliga brister i sina egna verksamheter så är det alltid en utmaning att granska och utreda sig själva. Likaså kan det vara problematiskt att avhjälpa

brister själv i den egna verksamheten. Stiftelsen Allmänna Barnhuset menar att det finns ett behov att mer ingående titta på hela socialtjänstens verksamhet och tillsammans med barn och unga samt andra relevanta aktörer ta fram förslag på hur tillsyn och förbättringsarbete kan utvecklas med utgångspunkt i barn och ungas egna erfarenheter av vad som fungerar och vad som inte gör det i verksamheterna.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning angående att det inte finns behov av någon ny sekretessbestämmelse för att skydda inrapporterade uppgifter hos IVO.

9.6 Vitesföreläggande ska kunna riktas mot staten

Förslag: Även ett föreläggande som riktas mot Statens institutionsstyrelse behöver kunna förenas med vite. I 13 kap. 8 § socialtjänstlagen föreslås därför en ändring i form av ett tillägg om att ett vitesföreläggande får riktas även mot staten.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker utredningens förslag. De barn och unga som placeras på Statens institutionsstyrelse befinner sig i en väldigt utsatt situation där många av samhällets skyddsnät som inte får fela ändå har gjort det. Det finns stora brister inom Statens institutionsstyrelse som återkommer och nya uppdragas kontinuerligt. Förelägganden utan vite har ej lyckats avhjälpa eller motverka dessa. En placering på Statens institutionsstyrelse innebär en extremt utsatt situation för ett barn eller ungdom där möjligheterna att få stöd och hjälp från andra instanser vid missförhållanden, våld eller övergrepp är kraftigt begränsade. Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill därför poängtera att kraven vid granskning av Statens institutionsstyrelsens verksamheter utifrån detta ska vara höga och att missförhållanden ska medföra kännbara repressalier för verksamheten. En förutsättning för att vitesföreläggande mot Statens institutionsstyrelse ska få önskad effekt är naturligtvis också att de får de resurser de behöver för att kunna bedriva kvalitativ verksamhet som möter barn och ungas behov av stöd.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill här också understryka det vi lyfte i vårt remissvar på *Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)* att vikten av upprättelse för det enskilda barnet till exempel i form av skadestånd eller en offentlig ursäkt inte ska underskattas. Det är viktigt att det allmänna visar att ansvar för kränkningar av barns rättigheter enligt Barnkonventionen väger lika tungt som för kränkningar av rättigheter som framgår av andra konventioner, till exempel Europakonventionen.

9.7 Olovliga verksamheter ska kunna förbjudas

Förslag: I 26 g § LSS respektive 13 kap. 9 § socialtjänstlagen införs ett nytt stycke av följande innebörd. En verksamhet som omfattas av tillståndsplikt enligt denna lag och som bedrivs olovligen får omedelbart förbjudas. Även i dessa fall gäller vad som föreskrivs i 26 c–e §§ LSS respektive 13 kap. 5–7 §§ socialtjänstlagen om de befogenheter som IVO har vid tillsyn.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker utredningens förslag.

9.8 Lämplighetsprövning ska uttryckligen gälla även den juridiska personen

Bedömning: Vid en lämplighetsbedömning i samband med en ägar- och ledningsprövning enligt socialtjänstlagen eller LSS måste prövningen även omfatta den juridiska person som är sökande eller tillståndshavare. Eftersom rättsläget är oklart för närvarande, skulle både socialtjänstlagen och LSS behöva ändras.

Förslag: 7 kap. 2 § tredje stycket socialtjänstlagen ska ha följande lydelse: ”I fråga om en juridisk person krävs att den juridiska personen och samtliga som anges i andra stycket 1–4 bedöms lämpliga.” I LSS ska motsvarande ändring införas i 23 § andra stycket.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning och tillstyrker utredningens förslag.

9.9 Tillstånd ska kunna återkallas för vilande verksamheter

Bedömning: För att stärka kontrollen och förebygga missbruk bör en verksamhet med tillstånd inte kunna vara vilande under obegränsad tid.

Förslag: Ett tillstånd att bedriva verksamhet enligt antingen socialtjänstlagen eller LSS ska kunna återkallas utan föregående föreläggande även i den situationen att tillståndet inte har utnyttjats under en sammanhängande tid av sex månader. Lagändringen införs sist i 13 kap. 9 § socialtjänstlagen respektive 26 g § LSS.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning och tillstyrker utredningens förslag.

9.10 Straffansvar i LSS vid verksamhet i strid med förbud

Förslag: Bestämmelsen i 28 § LSS utökas med ännu ett straffbud. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot ett förbud som har meddelats enligt 26 g § ska kunna dömas till böter.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker utredningens förslag till viss del men anser att ordalydelsen i LSS precis som i socialtjänstlagen borde vara ”ska dömas till böter” och inte ”ska kunna dömas till böter”. Utredningen uppger att målet är att eliminera skillnader mellan socialtjänstlagen och LSS vad gäller sanktionsmöjligheter, därmed borde skrivelsen i de båda lagarna också vara samma.

9.11 Granska kommuners avtalsuppföljning genom tillsyn och ge vägledning om avtalens innehåll

Bedömning: IVO bör inte ha i uppgift att genom tillsyn granska hur kommuner följer upp avtal som de har ingått med privata utförare om att utföra verksamhet inom socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. IVO bör heller inte ha i uppgift att ge kommuner råd och vägledning om innehållet i avtalen. Staten bör hellre bidra med stöd till kommunerna för alla delar i

upphandlingsprocessen genom att Upphandlingsmyndigheten utvecklar sitt stöd för vård och omsorg.

Förslag: Upphandlingsmyndigheten ges i uppdrag att uppdatera och utveckla tidigare framtaget stöd för vård- och omsorgssektorn. Stödet bör utvecklas för att möta dagens behov av stöd, kommunallagens krav på avtalsuppföljning och de specifika risker som finns med oseriösa utförare i sektorn. Stödet bör utvecklas i samverkan med bland andra IVO, Ekobrottsmyndigheten, SKR och Adda inköpscentral

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning och tillstyrker utredningens förslag. Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill poängtera vikten av barn och ungas delaktighet när stödet uppdateras, utvecklas och följs upp för att alla barn ska få sina rättigheter tillgodosedda.

9.12 Utreda hur statlig kvalitetsgranskning skulle kunna införas som ny verksamhetsgren

Bedömning: IVO bör ha möjlighet till kvalitetsgranskning som ett komplement till tillsyn. Tillsyn tar sikte på regelefterlevnad snarare än lärande och verksamhetsutveckling. Till skillnad från tillsyn ger kvalitetsgranskning möjlighet att granska och uttala sig om olika nivåer av kvalitet.

Förslag: IVO och Socialstyrelsen ges ett gemensamt uppdrag att belysa förutsättningarna för att införa kvalitetsgranskning inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset instämmer i utredningens bedömning och tillstyrker utredningens förslag. Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill uppmärksamma vikten av att detta uppdrag inte bara fokuserar på att belysa förutsättningarna för att införa kvalitetsgranskning inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården, det bör också kompletteras med ett forskningsuppdrag till relevant aktör. Stiftelsen Allmänna Barnhuset vill också särskilt betona att barn och unga ska ges möjlighet till delaktighet inom ramen för uppdraget.

Ärendet har beretts av Bonnie Friedh

Stockholm 2024-09-13

Anne-Marie Brodén

Ordförande

Cecilia Sjölander

Generalsekreterare